

ИЗВЕШТАЈ НА РАБОТНАТА ГРУПА

за

Следење на состојбата во работата на стационарот за хуман третман на уличните кучиња – Вардариште

Согласно задолженијата наведени во Решението за формирање на работна група за следење на состојбата во работата на стационарот за хуман третман на уличните кучиња – Вардариште, работната група ги подготви препораките кои следат подолу во текстот. Исто така, во прилог ги доставуваме препораките за работата на стационарот Вардариште, изготвени на 07.12.2017 од страна на Агенцијата за храна и ветеринарство, а на барање на Здружението за заштита на животни Анима Мунди од Скопје.

Затекната состојба и препораки за инфраструктурни интервенции во стационарот „Вардариште“

I Улога на стационарот Вардариште

Стационарот Вардариште како инфраструктурен капацитет е седишна локација на Градот Скопје за спроведување на програмата „Залови – стерилизирај – вакцинирај – врати“ како програма за надминување на проблемот со бројноста на бездомните кучиња. Програмата подразбира заловување и времено сместување на заловените животни во стационарот, нивна проценка и ветеринарно третирање: стерилизација/кастрација, лабораториски анализи, вакцинирање, обележување на животните. По извршениот ветеринарен третман и времениот престој истите се враќаат на локацијата на која биле заловени каде продолжуваат да живеат. Согласно пропишаните обврски кои произлегуваат од Законот за заштита и благосостојба на животните со кои се гарантираат основните стандарди за хумано постапување со животните¹, како и условите кои се дефинирани во рамки на Правилникот за техничките услови за прифатилишта², стационарот Вардариште е обврзан да задоволува законски дефинирани технички предуслови со цел да се исполнат стандардите за хумано и одговорно времено стационирање и третирање на животните и при тоа биде гарантирана нивната благосостојба.

II Метода „Залови – стерилизирај – вакцинирај – врати“: проценка на ефикасност, економска исплатливост, здравствена заштита на населението и етичка исправност

Примената на еутаназија како можност/механизам за надминување на проблемот со прекубројноста на бездомните кучиња во Република Македонија се покажа како пракса која не вроди со решение и е едногласно

¹Член 2 Цели: Целта на овој закон е да обезбеди:

1) животните да бидат третирани како свесни суштества на начин кој е најсоодветен за нивните потреби согласно одредбите од овој закон и подзаконските прописи донесени врз основа на овој закон;

2) лицата кои се одговорни за животните и ја штитат нивната благосостојба да обезбедат: - животните да не се изложени на глад и жед; - животните да се заштитени од неудобност и да се сместени во средина која е соодветна за нивниот вид; - животните да се заштитени од болка, повреда или болест; - на животните да им е овозможено нормално однесување и - животните да не се изложени на страв и вознемиреност.

Член 4 Општи одредби за постапување со животните (1) Во секој можен случај и под секакви околности, секој треба да дејствува на хуман и грижлив начин кон животните. (2) Сместувањето на животните треба да биде на начин со кој ќе се избегне штетното влијание на надворешните фактори од животната средина.

², Правилникот за техничките услови за прифатилишта, условите за чување на животните во прифатилиштата, постапките за еутаназија, начинот на водење на евиденција и начинот за вршење надзор, формата и содржината на регистарот и начинот на регистрација, како и информациите потребни за регистрација

осудена од македонската и светска јавност, како и претставниците на Европскиот Парламент, интернационалните лица и организации за заштита на животни. Меѓународните искуства, Светската здравствена организација, како и релевантните граѓански организации тврдат дека стерилизацијата е единствен валиден и ефикасен начин да се управува со бројот на бездомни кучиња. Примената на овој метод овозможува примена на практики за контрола на популацијата на бездомни животни со кои се почитуваат благосостојбата на животните, здравјето на јавноста и ограничениот буџет. Враќањето на животните на местото каде што се најдени создава контрола од здрави животни кои повеќе не се репродуцираат, со стабилен хормонален статус (смирени се, нема мајки кои ги штитат своите младенчиња; не формираат глутници), видливо обележани и познати на населението. Со сето ова се избегнува доаѓањето на болни и нестерилизирани животни во целните области и гарантира баланс и контрола која, напоредно со програми за поттикнување на одговорното сопствеништво (стерилизација на милениците и нивно ненапуштање) овозможува трајно надминување на проблемот.

III Стационар Вардариште - затекната состојба

Лоциран на кејот на реката Вардар, ул. Перо Наков бб, на место на истоимената поранешна депонија во општина Гази Баба, стационарот Вардариште со години го следат бројни контроверзии и контрадикторни информации за начинот на работа и условите за животните. Стационарот е сместен на тешко пристапна локација, во исклучително запуштена, валкана околина.

Објектот е стар, неодржуваан и речиси руиниран, грубо адаптиран за намената која ја извршува и неопходни се низа итни интервенции и мерки за оспособување на деловите и просториите кои се користат. Животните кои се заловуваат и носат во стационарот се сместувани во мизерни услови, запоставени, изнемоштени, траумирани, валкани, невдомливи. Во услови во какви што е затекнат стационарот, тој е крајно непријатно место за посетување што е само една од причините поради кои речиси никој потенцијален вдомувач на куче не би го посетил стационарот и вдомил миленик.

Во овој документ ќе се задржиме на посочување на основните инфраструктурни и санитарни проблеми со кој се соочува стационарот Вардариште, со цел да дадеме основни препораки и предлог решенија за нивно надминување. Надминување на истите би обезбедило сериозен придонес за хумано, одговорно, економски исплатливо (оддржливо) спроведување на програмата за намалување на бројноста на бездомните кучиња во град Скопје, што непосредно води кон унапредена здравствена заштита на населението и на животните.

IV Предлози и препораки за инфраструктурно унапредување на стационарот Вардариште:

Општината, општините во градот Скопје, односно градот Скопје, се надлежни да вршат собирање на бездомните кучиња, односно нерегистрирани кучиња и регистрирани кучиња доколку ги затекнат на јавни површини без присуство на сопственикот и привремено да ги сместат во соодветни објекти - прифатилишта.³

Согласно законските и подзаконските акти кои ја регулираат оваа проблематика⁴, во прифатилиштата треба да се обезбеди животните:

- да не се изложуваат на физичка болка и страв;
- да не се изложуваат на глад и жед;

³ Член 28, Закон за заштита и благосостојба на животните

⁴ Закон за заштита и благосостојба на животните; Правилник за техничките услови за прифатилишта, условите за чување на животните во прифатилиштата, постапките за еутаназија, начинот на водење на евиденција и начинот за вршење надзор, формата и содржината на регистарот и начинот на регистрација, како и информациите потребни за регистрација

- да се заштитени од болка, повреда или болест;
- да им се овозможи изразување на нормално однесување;
- да се заштитени од неудобност и
- да се сместени во средина која е соодветна за нивниот вид.

Техничките услови во Стационарот се јасно пропишани со Правилникот за техничките услови за прифатилиштата. Правилникот налага Стационарот да ги има следните делови/ простории:

- Просторија за прием на животните
- Просторија за преглед и медицински третман
- Просториите за сместување и држење на животните (боксовите)
- Просториите за карантинско сместување (изолација)
- Простор за постоперативна нега на животните
- Просторија за администрација (канцеларии)
- Простории за складирање на средствата за чистење и дезинфекција која треба да биде заклучена
- Простории за чување на храната за кучиња
- Ладилник или надворешен контејнер ладилник за собирање на лешевите

Сите овие простории според правилникот треба да бидат јасно издвоени и да овозможуваат соодветна дневна светлина, проветреност, температура и одржување на хигиена пропишани детално со подзаконскиот акт.

Од извршениот увид во просториите на стационарот Вардариште констатирано е дека стационарот не располага со соодветно одделени наменски делови и простории кои се посочени погоре, како и дека оние кои постојат се во стара, запустена состојба која не е во согласност со општите хигиенско-технички услови за сместување на животните.

Во моментот стационарот, не ги исполнува прописите дадени во правилникот по многу основи, вклучително и технички. Тој моментално е поделен на 4 основни делови (простории), односно:

1. Просторија за сместување и држење на животните (боксовите), која се користи истовремено како просторија за прием на животните
2. Просторија за преглед и медицински третман (амбулантен дел)
3. Просторија за карантинско сместување (изолација)
4. Просторија за администрација (канцеларии)

Наменски простор за постоперативна нега на животните нема; просториите за чување на храната се истите во кои се чуваат средствата за чистење и дезинфекција; Потребно да се изгради /набави ладилник, комора за собирање на лешеве.

Хигиената во целиот објект е под стандардите и пропишаните општите хигиенско-технички услови кои овозможуваат оптимални микроклиматски и зоотехнички услови за сместување на животните и функционирање на стационарот Вардариште.

Како итни мерки со кои треба да се санираат најочигледните проблеми и кои ги опфаќаат сите делови на стационарот препорачуваме вршење на целосна дезинфекција и доопремување, т.е. санитарно/техничко оспособување на стационарот за понатамошно функционирање препорачуваме:

1. Реновирање на просториите за прием и боксовите за сместување на кучињата

- 1.1. Просторот каде моментално престојуваат кучињата располага со осумдесетина боксови поделени во неколку ламели. Потребно е јасно **разграничување и поделба на ламелите по одделенија/сектори** согласно правилникот за технички услови за прифатилишта (приемно одделение, одделение за краток престој, постоперативно одделение, карантин).
- 1.2. Предлагаме **физичко сепарирање на посебните одделенија/сектори според намената**, со обезбедување на топла врска (комуникација) таму каде е потребно. Со ваквото сепарирање на ламелите би се намалил ризикот од ширење на заразни болести. Истовремено се олеснува функционирањето на стационарот по сектори и значително се намалуваат трошоците за електрична и топлинска енергија, заради можноста на одделно и независно функционирање на секторите според потребите на стационарот.
- 1.3. Со цел да се обезбеди потребната температура во објектот, поволна за престој на заловените кучиња, потребно е комплетно **термичко изолирање на целата обвивка на објектот** (сидовите и кровот). Потребно е затварање на празните отвори восидовите (нивно засидување или поставување на ПВЦ или Алуминиумска столарија), како и намалување на главните отвори за комуникација (големите метални врати треба да се отстранат, отворите да се намалат и да се постават мали стандардни врати). При ваквата интервенција треба да се внимава на природното осветлување на објектот и истото да се реши со правилно димензионирани и позиционирани светли отвори, и поставување на ПВЦ или алуминиумска столарија со задоволителен коефициент на топлинска спроводливост.
Доколку е технички возможно, препорачуваме и намалување на висината на плафонот (поставување на спуштен плафон), со што би се намалил волуменот за греење и ладење.

Ваквите градежни интервенции значително би ја зголемиле енергетската ефикасност на објектот, а со тоа и неговата економска исплатливост.

- 1.4. **Инсталации.** Задолжително поставување на соодветен систем за вентилација во сите одделенија на стационарот со можност за природна вентилација во летниот период. Во консултација со стручни лица (машински и електро инженери) да се испроектира и изведе најисплатлив систем за греење и ладење на целиот простор, со можност за независно функционирање на сите одделенија поединечно. Испитување на целата електро инсталација во објектот и поставување на расветла според стандардните со соодветната луминажа за ваков тип на објекти. Задолжително испитување и санација на водоводната и канализационата мрежа. Поставување на довод во секое одделение/сектор од стационарот со што би се овозможило соодветно одржување на хигиената во боксовите. Проверка на збирниот канал пред боксовите и негова санација/адаптација за правилно и непречено функционирање.
- 1.5. **Боксови.** Боксовите во приемното одделение, наменети за прв прием на кучињата, како и боксовите во карантинското одделение, мора да бидат одделени со цврста преграда (не мрежаста како што е решено во моментот). Со одделување на боксовите со цврста преграда, се спречува евентуално ширење на заразни болести од новодонесените единки и евентуална нетрпеливост кај кучињата заради новата, неприродна за нив средина во која се донесени. Во останатите боксови наменети за краток престој на кучињата препорачуваме проверка, санација, а во зависност од степенот на оштетеност и замена на преградите меѓу боксовите, со прегради од некородирачки метал (пр. инокс). Металните/мрежастите прегради мора да бидат изведени на начин на кој нема да претставуваат опасност од повреда на животното сместено во боксот. Истото се однесува и на вратите во сите боксови во сите сектори од стационарот. Меѓу боксовите кои се одделени со мрежна преграда, задолжително поставување на цокле меѓу боксовите како би се спречило

одливање на урина од еден во друг бокс, и би се овозможила полесна дезинфекција на секој бокс поединечно.

Препорачуваме и поставување на мобилна вратничка (капак) на отворите меѓу предниот и задниот дел од боксот, со што во одредени ситуации доколку има потреба, еден бокс привремено би функционирал како два одделни бокса.

- 1.6. **Подовите и сидовите во сите боксови, во сите одделенија, МОРА да се изведат од материјал стандардизиран за ваков тип на намена. Неопходно е поставување на подна термоизолација (по можност и поставување на подно греење) и хигиенски лесно оддржлива подна подлога во секој од боксовите за сместување на кучињата. Препорачуваме самолив под без фугии специјална боја за завршна обработка на сидовите, отпорна на механички и хемиски влијанија. Пред поставување на соодветна подна облога, задолжително е изведување на пад на подот во боксовите кон надворешниот канал (се изведува со правилно поставување на обична цементна кошулка), со што ќе се спречи задржување на урина или вода при перење на боксовите и истата непремено ќе се слева во збирниот канал.**

Ваквите интервенции во боксовите се од суштинско значење за спречување на епидемиите кои континуирано се присутни во стационарот, а оттаму се пренесуваат и на улица, односно ги пренесуваат третираните кучиња кои од Вардариште се враќаат на локацијата каде биле заловени.

- 1.7. Во сите боксови каде престојуваат кучињата да бидат поставени **наменски издигнати лежишта за животните, задолжително обложени од специјален материјал за лесно оддржување на хигиена, т.е. кој лесно се дезинфицира (не дрвени).** Препорачуваме префабрикувани готови лежишта специјално наменети за стационари и ветеринарни клиници (пр. Лежишта “KURANDA” и сл.)

До сега кучињата беа принудени да лежат и стојат на бетон, речиси секогаш валкан и мокар, а од неодамна во боксовите се ставени дрвени палети како привремено решение. Овој принцип не смее да се задржи бидејќи дрвото прима влага и речиси е невозможно да се дезинфицира. Напоменуваме и дека боксовите до сега се миеја со црево и со шмрк вода без средства за дезинфекција и тоа се прави додека се животните во кафезите.

- 1.8. Потребно е изведба или адаптација на посебна просторија за чување и припрема на храна како и за миење и дезинфекција на садовите за храна и вода. Потребна е и посебна просторија за чување на дезинфекциони средства и опрема за чистење (со трокадеро).

2. Реновирање и адаптација на просториите за преглед и медицински третман на кучињата (амбулантен дел)

- 2.1. Амбулантниот дел моментално располага со три простории, чија намена е потребно јасно да се дефинира согласно правилникот за технички услови за прифатилишта (1.сала за прегледи и првичен третман, 2. оперативна сала, 3. постоперативно одделение). Во согласност со намената, просториите треба да се доопремаат, адаптираат и модернизираат.

- 2.2. Во **просторијата за преглед и првичен третман** да се обезбеди и дел за дехелметизација (чистење на животното од надворешни и внатрешни паразити) во вид на кадица, со довод на топла вода. Доколку е технички возможно, просторот за дехелметизација да се изведе во вид на посебна одделна бања за капење и средување на кучињата.

- 2.3. **Задолжително функционално одделување на операционата сала од просторијата за преглед и првичен третман на животните.** Операционата сала мора да се стерилна и во неа не смее во исто време да се вршат прегледи на новодонесени единки со недефинирана здравствена состојба. До операционата сала потребно е адаптирање на **просторија за постоперативна нега на животните.** Посочуваме дека животните кои се штотуку оперирани не смеат да бидат веднаш сместени во боксовите каде се стационирани останатите кучиња – правилниког наложува овој простор биде одделен од останатите простории каде се сместени и се држат кучињата. Сметаме дека постои можност да во рамки на амбулантниот дел бидат поставени ветеринарни боксови, со цел да се обезбеди постоперативно сместување на кучињата се додека не се осветат и стабилизираат во целост. Предлагаме поставување на боксови во 2 или 3 нивоа со што рационално ќе се искористи просторот. Потребно е боксовите да бидат направени од материјал кој лесно се чисти и дезинфицира, но не задржува влага. Од суштинска важност е да просторот за постоперативна нега на животните биде целосно обезбеден од влијанието на лошите временски услови, а вентилацијата, осветлувањето, температурата во просторот да биде соодветна за здравствената состојба на животните.
- 2.4. Потребна е и изведба/адаптација на топла и чиста просторија за мали кучиња без мајка кои инцидентно ќе се најдат во стационарот.
- 2.5. Набавка на ладилник/комора за лешеви.
- 2.6. **Медицинската опрема** која располага стационарот во моментот ја обезбедува и е сопственост на Вет. Болница Автокоманда (избрана на тендер). **Долгорочно би било од полза доколку градот Скопје ја опреми и поседува опремата во рамки на амбулантната просторија.**

3. Реновирање на просториите за администрација и останатите вработени во стационарот

- 3.1. Проверка на состојбата на конструктивниот систем на објектот каде е сместен персоналот и негова реконструкција. Проверка на сите инсталации во објектот (електрична, водоводна, канализациона мрежа) и нивна замена или адаптација според стандардите за ваков тип на простории. Реновирање на санитарните јазли во објектот.
- 3.2. Сегашната состојба на **канцеларијата за административниот персонал**, не ги обезбедува условите за целисходно вршење на сите обврски за регистрација, архивирање и бележење на третирани кучиња пропишани со правилникот. Неопходно е да биде обезбеден основен канцелариски мебел (бироа и столчиња, полица и ормари и основен канцелариски материјал) и компјутерска опрема со принтер и скенер, соодветно осветлување и зголемување на просторијата со простор за состаноци и прием на клиенти (за вдомување). Сево ова е потребно за административниот персонал доследно да води евиденција која се однесува на: 1.општи податоци, прим. (број на заловени кучиња, број на кастрирани, еутаназирани, угинати, лекувани), 2. Податоци за прием на животните (Датум, старост пол, здравствена состојба и сл), 3. Податоци за враќањето во реон, 4. Податоци при заловување (локација, датум, лице кое го заловило), 5.Податоци при еутаназација (причини, време и датум, назив на препаратот, тежина на кучето, количина и сериски број на препаратот за еутаназација и сл.)
- 3.3. **Просторија за негуватели.** Според правилникот на секои 20 кучиња треба да има по еден негувател. Потребна е изведба/адаптација на посебна просторија за негуватели со обезбедена гардероба со тушеви и санитарен јазол.

4. Надворешни фасилитети, партерно уредување и пристап

- 4.1. Согласно правилникот потребно е **да се изгради (уреди) надворешен простор, тревна површина, за истрчување на кучињата, нивна рекреација и социјализација**. Обезбедување на наменски простор каде животните би се рекреирале и истрчувале затоа што повеќедневен престој на животни без воопшто да бидат изнесени од бокс претставува нехуман третман и ги изложува на стрес, страв, неприродно однесување или депресија. До сега животните постојано беа држени затворени во бокс, некои дури и со месеци, каде се принудени и да дефецираат. Со можноста за рекреација, вршењето на нужда би се правело надвор од кафезите.
- 4.2. Дополнително е потребна проверка и евентуална реконструкција на целата заштитна ограда околу парцелата на стационарот, и отстранување на сите аномалии кои претставуваат опасност од повреда за животните или нивно непречено влегување/излегување од парцелата на стационарот.
- 4.3. Неопходно е **естетско уредување и оплеменување на стационарот со цел истиот да биде атрактивен за јавноста со уредно одржувано зеленило**. Севкупната промена во изглед на местото би го поттикнал и олеснил вдомувањето на бездомните третирани кучиња, како најхуман и етичен начин за стекнување на домашен миленик, со што истовремено ќе се обезбеди и транспарентност и видливост на работата на стационарот.
- 4.4. **Асфалтирање на патот до стационарот** со цел истиот да биде лесно достапен.

5. Обновување и обезбедување на новаопрема и алатки за работа на стационарот

- 5.1. Стационарот во моментов нема соодветна опрема за работа и заловување на кучињата. **Нови сајли, нови кафези за заловување и мрежи за заловување се неопходни за непречено работење на стационарот**. Треба да се обезбедат многу поводници за нивно истрчување и водење. Неопходно е да се набават и пушки за успивање (омамување) со соодветна обука за нивно користење за вонредни ситуации кога имаме диво и несоцијализирано куче на кое не може да му се пријде, или повредено и поради тоа агресивно и не може да му се пристапи.
- 5.2. **Обезбедување на јавно достапен онлајн регистар** за евиденција на сите животни кои влегуваат во стационарот. Работата на стационарот на овој начин ќе биде транспарентна, поедноставена, и ќе се знаат детални информации за секое куче наведени во точка 3.2. Граѓаните ќе можат лесно да проверат дали некој маалски или личен миленик е заловен, а институциите за здравство ќе можат да проверат дали некое куче кое нападнало човек е вакцинирано од беснило.
- 5.3. **Видео надзор**. Поставување на камери во секој дел од стационарот (и во камионите за заловување) за лесно пратење на состојбата на стационарот во живо и создавање реална слика за условите и работата во истиот. Проектот <http://animalslife.net/> овозможува бесплатно поставување на камери со нивна опрема, за што од стационарот се бара единствено обезбедување на брз интернет. Така ќе се зголеми одговорноста на вработените при извршувањето на дневните работни обврски, а ќе се зголеми и довербата на граѓаните во самиот стационар и начинот на работа. Дополнително сајтот на оваа организација овозможува собирање донации за стационарите од ваков тип, без разлика дали се работи за храна или опрема.